

Kisebbségi nyelvű jogi felsőoktatás a nemzetközi gyakorlatban¹

Fábián Gyula

egyetemi docens, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Jogtudományi Kar

E-mail: fabian_gy@yahoo.com

Összefoglalás. A két- vagy többnyelvű egyetemek gyakorlata nem új és nem is ritka a világban. Ritkaság ugyanakkor, ha az egyetemi szintű jogi oktatás nem a többségi nyelven folyik. Sajnálatos módon azonban az ún. bolognai folyamat beindulása után a kisebbségi nyelvek a jogtudományok oktatásának terén a többségi, centralizáló államnyelvek és a globalizáció *lingua franca*-jának, az angol nyelvnek az ollójába kerültek. A tanulmány az egyetemi szinten folyó jogi oktatás kétnyelvű modelljeit vizsgálja, és megkísérli feltárni azon tényezőket, amelyek elősegítik, illetve hátráltatják e képzési forma működését, valamint ennek megoldási lehetőségeit is feltárják.

Kulcsszavak: többnyelvű egyetemek, jogi felsőoktatás, hivatalos nyelvek, *lingua franca*, asszimiláció

Abstract. Minority languages and legal education in international practice
Bilingual or multilingual universities are not new or rare in the world. Rarity is, however, the teaching of legal sciences at university level in another language than the language of the majority. Unfortunately, after starting the *Bologna process*, minority languages (as teaching languages of legal sciences) have got in the grip of official languages openly used for centralizing, homogenizing and assimilation, on the one hand, and English as *lingua franca* of globalization, on the other. The study aims to draw attention to functional bilingual models of legal science teaching at law schools and also to make an inventory of the factors that either generate, or hinder such forms of education, at the same time identifying solutions in this field.

Keywords: multilingual universities, teaching of legal sciences, official languages, *lingua franca*, assimilation

---

1 Első megjelenési helye: Fábián–Jakab 2015.

I. Általános információk

Manapság az egész világon 6–7000 nyelvet tartanak számon. Ezzel szemben Alfred F. Majewicz lengyel nyelvészprofesszor szerint, aki a téma világhírű szakembere, kb. 350 nyelv rendelkezik nyelvtankönyvvel, szótárakkal és irodalmi munkákkal. 2006-ban Jean Laponce becslése szerint kb. 100 nyelven folyt egyetemi oktatás, és a társadalomtudományi nemzetközi konferenciák nyelvét összesen 50 nyelv jelentette.²

A két- vagy többnyelvű egyetemek gyakorlata több évszázadra nyúlik vissza. A kétnyelvű egyetemi oktatás olyan történelmi példákkal rendelkezik, mint: Varsó (1816), Vilnius (1803), Prága (1848), Lemberg, Lwow (1873), Krakkó (1879) Graz (1869), Csernovitz (1875), Kiel (1770), Tartu (1632). Külön kategóriába tartoznak azok az egyetemek, amelyeket az első világháborút lezáró békeszerződések alapján hoztak létre bilingvis formában. Ilyenek voltak a Masaryk Univ. Brno, a kaunasi egyetem, Mickiewicz Univ. Poznan, Comenius Univ. Pozsony vagy Ljubljana, Trieszt, Kolozsvár, Strassbourg, Saarbrücken/Metz, Pristina egyetemei.

A második évezred elején újra aktuális lett e téma világszínvonalon való tanulmányozása,³ a kutatásban⁴ és romániai szinten egyaránt.⁵ Sőt, a multikulturális⁶ és a jogi felsőoktatás⁷ témája már az ausztráliai vagy észak-amerikai szakembereket is egyre jobban foglalkoztatja, tehát a téma kinőtte magát a kisebbségi jogok védelmének kontinenséről, Európából.

Az egyetemi oktatáson belül, az állam és az etnikai, nemzeti kisebbségek szempontjából különös helyzetben van a jogi felsőoktatás/a jogtudományok oktatása, mert az államok központi hatalmuk megerősítése érdekében szeretnék a minimumra korlátozni a hivatalos nyelven kívüli jogi oktatást, míg a kisebbségek egyenlőségi garanciaként igénylik ezt. Sajnos az ún. bolognai folyamat beindulása után *a kisebbségi nyelvek a jogtudományok oktatásának terén a többségi, centralizáló államnyelvek és a globalizáció lingua francájának az ollójába kerültek.*

A kisebbségi vagy második hivatalos nyelven biztosított jogi felsőoktatás témájában 2011. május 27. és 28. között Onati(Gipuzkoa)-ban, Baszkföldön került megrendezésre a „Bilingual higher Education in the Legal Context: Experiences and Challenges” témájú konferencia, ahol előadóként vettem részt. A konferencia anyagát Xabier Arzoz baszk professzor szerkesztésében a *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*

2 Laponce 2006. Idézi Arzoz 2012. 7.

3 A 2000. március 16. és 17. között Bukarestben megtartott UNESCO–CEPES-szeminárium témája: *The bilingual university as a unique formal structure.*

4 Multilingvismul în context european și dinamica limbajelor de specialitate kutatócsoport: *Studii multilingve la Universitatea Babeș-Bolyai, 2010.*

5 Purser 2000. 451–459; Breckner 2001. 391–398.

6 Dalgligh–Evans–Lawson 2011.

7 Caenegem–Hiscock 2014.

című kötetben sikerült publikálni a Leiden–Boston-i Martinus Nijhoff Publishers kiadónál.

Ez a könyv hatalmas nemzetközi visszhangnak örvend,⁸ de még mindig kevesen ismerik behatóan ezt a témát magyar nyelvterületen. Tanulmányom célja az, hogy a konferencián elhangzottak és a fenti kötet alapján egy 11 esetet bemutató helyzetképet nyújtsak elsősorban a magyar jogászoknak és oktatáspolitikusoknak a kétnyelvű jogi oktatás helyzetéről nemzetközi szinten. Ezzel a 11 esettel nem merül ki a példatár, ugyanis nem kerül bemutatásra az erdélyi kétnyelvű jogi felsőoktatás egy „egynyelvű” államban, de a Dél-Afrikai Köztársaságban alkalmazott rendszer sem, ahol az államnak 11 hivatalos nyelve van.

II. Kanada: common law angolul – civil law franciául

Kanadában két hivatalos nyelv van, az angol és a francia, és két különböző jogrendszer, joghagyomány, az angol nyelvű *common law* és a francia nyelvű *civil law*. A két jogrendszer találkozási pontja csak a Souprem Court vagy a „moot court competition”-ok. A két hivatalos nyelvnek és két jogrendszernek megfelelően a jogi oktatás is kétféle, és egyik vagy másik hivatalos nyelven történik.

A 32 millió lakossal rendelkező Kanadában összesen 21 jogi kar működik, ebből 6 francia nyelvű Civil Law School (5 Quebecben és 1 Ottawában) és 15 angol nyelvű Common Law School. A francia anyanyelvűek 84%-a kétnyelvű, míg az angolok esetében csak 7,4%-ra jellemző a kétnyelvűség.⁹ A törvényeket mindkét nyelven ki kell hirdetni, az igazságszolgáltatásban mindkét nyelv használható, de nincs garantálva a közvetlenségi elv, a Legfelsőbb Bíróság határozatai mindkét nyelven megjelennek. Quebec francia nyelvű régió, New Brunswick kétnyelvű, míg a többi régió angol nyelvű.

Az oktatás megszervezése kizárólag a provinciák hatáskörébe tartozik még az egyetemi oktatás szintjén is. A központi hatalom nyújthat anyagi vagy más támogatást, felajánlhat *grant*okat főleg nemzeti standardok felállítására vagy erősítése érdekében, de cserében nem kérhet hatalmat a regionális szintről.

Az ügyvédi vizsgát franciául is le lehet tenni Quebec és New Brunswick területén. A Legfelsőbb Bíróság bírúinak kötelező kétnyelvűsége még nincs biztosítva, de a határozatokat ezen a szinten kötelező módon le kell fordítani francia nyelvre is. A provinciák szintjén nem kötelező a bírósági határozatok lefordítása, amennyiben egyetlen hivatalos nyelvet használnak a perekben.

Kanadában egyébként a következő működő modelleket használják a kétnyelvű egyetemi oktatásban:

8 Recenziók: Vila 2013; Strong 2014; Arraiza 2014; Hilpold 2013; Adamo 2013.

9 Braën 2012. 38. sk.

1. Másik hivatalos nyelvi modell: A hallgatók a másik hivatalos nyelven való oktatást választják.

2. Bilingvis modell: Az egyetem kétnyelvű intézménynek minősíti saját magát.

3. *Buffet* modell: Az egyetem lehetővé teszi a diákok számára, hogy a másik hivatalos nyelven is hallgassanak és felvegyenek előadásokat.

4. Központi modell: Az egyetem lehetővé teszi komoly terminológiai ismeretek elsajátítását a másik nyelven.

5. *Partnership* modell: A másik hivatalos nyelven működő intézmények bevonása vagy ezekkel való együttműködés az oktatásban.

6. *Targeting* modell (hatékonyság): Az egyetem olyan tantárgyakat azonosít és tanít a másik hivatalos nyelven, amelyek keresettek a gyakorlatban és elősegítik a hallgatók érvényesülését.

7. *Tayloring* modell: a másik hivatalos nyelv konkrét súlypontok kijelölése alapján való tanítása.¹⁰

A University of Moncton, University of Ottawa és McGill University ajánlatában megtalálható a jogi képzés mindkét hivatalos nyelven. Ezen kívül a *Centre canadien de français juridique* vagy francia anyanyelvű jogászok biztosítanak célzott képzést a különböző igazságszolgáltatási témában.¹¹

André Braën quebeci professzor következtetéseiből kiindulva elmondhatjuk, hogy Kanada egyetemei általában egynyelvű végzősöket képeznek. Ez az ún. klasszikus „approach”, ami azt jelenti, hogy minden hivatalos nyelvi közösség kifejlesztett egy saját nyelvi jogászképzést, anélkül, hogy szükségét érezte volna annak, hogy a másik nyelvre is koncentráljon. Ez a rendszer működőképes is addig, amíg a perek a Legfelsőbb Bíróság elé kerülnek, amely habár értelmezési illetékességgel rendelkezik mindkét hagyományos jogrendszert illetően (*common law* és *civil law*), csak az angolt használja egyetlen munkanyelvként, és ahol a bírók többsége azon a véleményen van, hogy elegendő, ha egy fordítói szolgálat működik, nincs szükség kétnyelvűsége.¹²

A bírák kétnyelvűségét ellenzők azzal érvelnek, hogy ez a kérdés elsősorban kapacitáskérdés, ugyanis a mindkét nyelven jártas jelöltek száma túl kicsi, figyelembe véve különösen a földrajzi kritériumokra alapozó kinevezési eljárást. Azzal is érvelnek, hogy a kérdés kompetenciakérdés, ugyanis a bírák a törvény és nem a nyelv szakértői kell legyenek, és a kétnyelvűségi követelmény kiváló jogászokat tarthat távol ettől a tisztségtől.¹³ Mások azt is felhozták, hogy mielőtt a kétnyelvűséget követelményül szabnák ki a bírák esetében, növelni kell a lehetőségeket, hogy a kanadaiak kétnyelvűiek legyenek, mert ellenkező esetben az is le-

10 Braën 2012. 48.

11 Hudon 2011.

12 2008-ban a Legfelsőbb Bíróság kétnyelvűsítése érdekében a kanadai parlament is szerepet kapott: *An Act to Amend the Supreme Court Act* (understanding the official languages), 1st session, 40th Parliament, 57 Elizabeth II, 2008, bill C-232.

13 Hudon–Lecomte 2011.

hetséges, hogy a kötelező kétnyelvűség megakadályozná az egynyelvű frankofón bíró kinevezését is a Legfelsőbb Bírósághoz.¹⁴

III. Belgium: egynyelvű oktatás többnyelvű környezetben

1970 óta Belgium 3 régióra tagolódott, és az országban föderatív szinten két hivatalos nyelv (francia és holland) és egy fordítási nyelv (német) van forgalomban.¹⁵ 1930-ig az arisztokrácia nyelve a francia volt és uralkodó nyelvként működött. 1932-ben Gentben, egy új tanügyi törvény alapján holland nyelvű egyetem alakult, ahol az első jogászgeneráció 1935-ben végzett. Liege-ben francia nyelven működött jogi kar, míg a leuveni Katolikus Egyetem és a brüsszeli Szabad Egyetem kétnyelvűek volt.

Mivel az oktatás és nyelvhasználat problémáját nem a régiók, hanem a közösség határozza meg, amely nyelvi többségi alapon jött létre, 1968-tól a leuveni Katolikus Egyetem szétvált, és míg a holland nyelvű városban létrejött a Katholieke Universiteit van Leuven (KUL), addig a francia nyelvű Université Catholique de Louvain (UCL) számára egy új város épült francia közösségben Louvan-la-Neuve néven.¹⁶ Hasonló módon a híres Université Libre Bruxelles a fővárosban francia és holland nyelvű külön változatban működik. Egyetlen kétnyelvű intézményként a Királyi Katonai Akadémia maradt meg Brüsszelben, a fővárosban, de ennek keretén belül is egy-egy „mononyelvű” szekcióra szétválasztva, hollandul és franciául tanulnak a hallgatók.

A jogi oktatás területén is érvényesül a közösség nyelvének szabálya, és mindkét nyelvi közösség kidolgozott egy ún. *Hivatalos nyelv vitalitását megőrző mechanizmust*, amelynek ma már nemcsak a másik hivatalos nyelvvel, hanem az előretörő angol nyelvvel is meg kell küzdenie azért, hogy ennek lingua franca törekvéseit fékezze.

2003, valamint 2004 után a Flamand¹⁷ és a Vallon Közösség¹⁸ két külön rendeletben írja elő, hogy egyetemeiken a hivatalos nyelvet közigazgatási, oktatási és vizsganyelvként kell használni, és egy különleges rendszer segítségével kell az illető nyelveket védeni, amely a következőképpen működik:

¹⁴ Hudon 2011.

¹⁵ Belgium 1831-ben elfogadott alkotmányának (amelyet utoljára 2012-ben módosítottak) 4. szakasza

¹⁶ Weerts 2012. 60.

¹⁷ *Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen* 4 April 2003. 40964; *Décret relatif à la restructuration de l'enseignement supérieur en Flandre* 4 Avril 2003. 41004. (Megjelent a *Moniteur belge* 2003. augusztus 14-i számában.)

¹⁸ *Decreet betreffende de organisatie van het hoger onderwijs ter bevordering van de integratie in de Europese ruimte van het hoger onderwijs en betreffende de herfinanciering van de universiteiten* 31 Maart 2004. 45275; *Décret définissant l'enseignement supérieur, favorisant son intégration à l'espace européen de l'enseignement supérieur et refinanciant les universités* 31 Mars 2004. 45239. (Megjelent a *Moniteur belge* 2004. június 18-i számában.)

– Flamand rendelkezések szerint az alapképzés (*bachelor*) és mesterképzés (*master*) is holland nyelven van megszervezve, de az alapképzésben a tantárgyak maximum 10%-át más nyelven is lehet tanítani, azzal a feltétellel, hogy ezeket a tantárgyakat hollandul is tanítják. A mesterképzés esetében nincs korlátozva az idegen nyelvű tantárgyak száma, viszont a duplázás, vagyis minden tantárgy holland változatának a biztosítása, itt is kötelező. Kivételt képeznek azok a nemzetközi programok, külföldi professzorok esetei, amikor bizonyított, hogy kiemelkedő teljesítményük miatt érdemes őket az oktatásba bevonni, vagyis bizonyítható esetükben az ún. „capital gain”. A kormánynál minden programot be kell jelenteni, és bizonyítani kell a nemzeti megfeleljét.

– A vallon szabályozás hasonló, csak a számok változnak, ugyanis alapképzésben a kreditpontok maximum 1/5-ét lehet más nyelven megszerezni, míg a mesterképzés esetében a kreditpontok felét. A doktori képzést teljes egészében lehet más nyelven folytatni, a nemzetközi programok és idegen előadók esetében pedig minden alkalommal bizonyítani kell ezeknek a kivételeknek az ún. „excellence of the scientific field” jellegét.

Belgiumban az angolt mint európai *lingua francát*, a multikulturalitás regionális veszélyforrásának tekintik az oktatásban, és ezért szükséges bármilyen nyelvterületen a hallgatók azon jogát biztosítani, hogy anyanyelven tanuljanak bármilyen idegen nyelven oktatott tantárgyat (egyéni garancia), ugyanakkor kötelező az idegen tantárgyak bejelentése a kormánynál és parlamentnél, amelyek jóváhagyási illetékességet gyakorolnak ezen a területen (intézményi garancia).

A belga felsőoktatásban érdekes szerepet vállal a Philippe herceg Alapítvány, amely egyfajta belga Erasmus (Erasmus Belgica) programot működtet, melynek keretén belül 100–200 hallgató tanulhat évente ösztöndíjjal az ország másik hivatalos nyelvén.¹⁹

IV. Svájc: Willensnation – együtt védjük meg a jogunkat a különbözőséghez

A Helvét Konföderáció, vagy ismertebb nevén Svájc, három földrajzi térből áll, amely 26 kantonra van felosztva, ahol négy hivatalos nyelv van használatban (német, francia, olasz és rétoromán,²⁰ utóbbi kettő veszélyeztetett státussal). A 26 kantonból 22 egynyelvű, 3 kétnyelvű (Fribourg, Valais, Bern) és 1 háromnyelvű (Graubünden).²¹ A kantonokat alkotó, összesen 2600 közösségben élő 7,7 milli-

19 Weerts 2012. 74. sk.

20 Tulajdonképpen a rétoromán svájci megfogalmazásban nemzeti nyelv, és csak a föderáció intézményeivel szemben van hivatalos nyelvi státusa.

21 Ha a kisebbség száma 10% alatt marad, akkor egynyelvű státust kap a közösség, míg 10–50% között már kétnyelvű a közösség.

ónyi lakos két valláshoz tartozik. A lakosság 63,7%-a német, 20,4%-a francia, 6,5%-a olasz, míg 0,5%-a rétoromán anyanyelvű.

A svájci identitás alapja a föderalizmus és multikulturalizmus. A nyelvhasználati alapelvek a következők:

1. Egyenlőség: föderáció szinten.
2. Szabadság: minden személy szabadon választhat nyelvet.
3. Területiség: a földrajzi régió nyelve kötelező a letelepedők számára.
4. Kisebbségi nyelvek védelme föderáció szinten.²²

Pontosabban, miután az egyenlőség elve szerint mind a négy nemzeti nyelvnek szövetségi szinten azonos jogi státusza van és jogilag egyenlők, a szabadság elve szerint, az összes svájci állampolgárnak joga van azt a nyelvet részesíteni előnyben, amelyiket akarja. A valóságban a Szövetségi Bíróság joggyakorlatában mindig elsőbbséget ad a területiség elvének a szabadság elvével szemben. Ezért ez a harmadik alapelv, a területiség képezi a svájci nyelvi törvény sarokkövét, amelynek értelmében a négy nyelvi zóna szinte kizárólag egynyelvű marad. Még olyan városok esetében is, ahol kereszteződik a nyelvhatár (pl. Biel/Bienne vagy Fribourg/Freiburg), a területek egynyelvűek maradnak, és tiszteletben tartják ezt a határt, amit a svájciak *Röstigraben*nek²³ neveznek.²⁴

Jogi oktatás Svájcban csak német vagy francia nyelvű egyetemeken folyik. Az egyetemeket a kantonok hozzák létre ún. konkordátumok által. A rétoromán anyanyelvű népcsoport nem hozott létre egyetemet idáig, míg az olasz nyelvű népcsoport 1996-tól működtet egyetemet Luganóban (USI). Ezen az egyetemen nem működik jogi kar.²⁵

Fribourgot fordított Svájként is szokták emlegetni, mert itt a francia nyelvű népcsoport van többségben (63,2%) a német nyelvűvel szemben (29,2%). Fribourgban működik nagyságrendi szempontból a harmadik svájci jogi kar és Európa egyetlen teljesen kétnyelvű jogi kara, ahol franciául vagy németül lehet diplomát szerezni, de ugyanakkor 1997-től kétnyelvű jogi oklevelet is szerezhetnek azok, akik a következő programokat választják:²⁶

– *Bilingual Bachelor* címet szerez az a hallgató, aki mind a három vizsgablokkot és egy írott szemináriumot teljesíti a másik hivatalos nyelven, vagy kreditpontjainak 40%-át megszerzi, illetve egy írott szemináriumot teljesít a másik hivatalos nyelven.

22 2010. január 1-jétől egy új föderális nyelvtörvény van hatályban, amely bátorítja a különböző nyelvű egyetemek közötti diákcseréprogramokat.

23 Magyarul esetleg *nyelvi ároknak/sáncnak* lehetne nevezni.

24 Schmitt 2012. 82.

25 Az olasz nyelvű egyetemen jelenleg négy kar működik: építészeti, kommunikációtudományok, közgazdaság és informatika, ahol angol nyelvű előadásokat is biztosítanak a hallgatók számára.

26 Érdekes módon Fribourg az egyetlen olyan kanton, ahol expressis verbis módon elő van írva alkotmányos szinten a területiség elve, de ennek ellenére mégis engedélyezett a teljes kétnyelvű jogi kar.

– *Bilingual Master* címet szerez az a Bilingual Bachelor címmel rendelkező hallgató, aki kreditpontjainak 40%-át a másik hivatalos nyelven szerzi meg. Aki alapképzésből nem hoz magával kétnyelvű diplomát, akkor szerezhethet Bilingual Master címet, ha kreditpontjainak 40%-át a másik hivatalos nyelven szerzi meg, és disszertációdolgozatát ugyanezen a nyelven írja meg.

– *Bilingual Plus* címet kapnak 2004 óta azok a hallgatók, akik nyelvvizsga alapján felvételt nyernek egy képzési formára, amelynek az a célja, hogy lehetővé tegye a végzettek számára a teljes magán, hivatalos és szakmai kifejezőképességet, írásban és szóban mindkét nyelven, valamint hogy ezek számára egy ún. intercultural competence-t biztosítson, ami napirenden való létet jelent Svájc, Európa és a világ politikájában, történelmében és kultúrájában. Erre a képzési formára évente a joghallgatók 25%-a jut be, de csak 15%-a végez. Bachelor szinten heti 4 órában 4 féléven át 15 fős csoportokban folyik az oktatás 500 frankos szemeszteri tandíjjal, egy personal couch vezetésével minden diák esetében. Mesterképzésben 15 fős a végzettek száma, amely létszám optimális ahhoz, hogy a mindennapi élethez szükséges, teljes többnyelvűséget érjenek el.²⁷

Figyelembe véve a svájci példát, elmondhatjuk, hogy egy ilyen kis országban, habár négy nemzeti hivatalos nyelvnek a teljes alkotmányos elismerése hozzájárult a különböző nyelvi közösségek békés egymás mellett éléséhez, mégsem volt elég ahhoz, hogy lehetővé tegye a kisebbségi nyelveken (olasz és rétoromán) történő jogi oktatást, sem pedig egy élő többnyelvűség létrehozását. Ebből a szempontból a jogi oktatás hűen tükrözi ezt a paradoxont, ugyanis a jogi oktatás teljesen egynyelvű, kivéve a fribourgi egyetem által szolgáltatott példát.²⁸

V. Finnország: egy nép, egy állam, két nyelv

Finnországban az 5,2 milliót számláló lakosság 5%-a svéd (kb. 290 000 fő). A finn alkotmány 17. szakaszának 2. bekezdése szerint a finn és svéd nyelvet egyaránt lehet használni a közigazgatási szervek és bíróságok előtt. Minden törvény és kormányhatározat szövegét mindkét nyelven közzéteszik, és abban az esetben, amikor a Legfelsőbb Bíróság finnül dönt, összefoglalót ad ki svédül az ügyben.²⁹

Az alkotmány 17. szakaszának mint keretszabályozásnak és alkotmányos követelménynek a végrehajtásáról több törvényben gondoskodtak, ilyenek a Nyelvtörvény (423/2003), a Közintézményekben dolgozók nyelvismeretéről szóló törvény (424/2003), az Alapoktatási törvény (628/1998), a Besorozási törvény (1438/2007), az Elsőfokú bíróságok törvénye (581/1993) és az Önkormányzati törvény (365/1995).³⁰

27 Bővebb információ erről a képzésről: <http://www.unifr.ch/bilingueplus/de/bilingue-plus-droit>

28 Schmitt 2012. 99.

29 Suksi 2012. 101.

30 Ezeknek a törvényeknek angol nyelvű változata megtalálható: <http://www.finlex.fi/en/>

A felsőoktatási törvény (558/2009) lehetővé teszi az egy- és kétnyelvű egyetemek létrehozását. A mindenki által ismert híres Åland-szigeti autonómiatörvény (1144/1991) viszont nem ír elő egyetemalapítási jogot.

A felsőoktatási törvény 92. szakasza a svéd nyelvű oktatás koordinációjáról előírja egy tanácsadó testület létrehozását, amelynek az a feladata, hogy a svéd nyelvű felsőoktatást illetően kezdeményezést és véleményezést folytasson. E testületnek kell monitorizálnia, hogy hol van szükség svéd nyelvű felsőoktatásra, figyelembe véve az oktatási keresletet, a munkaerő-piaci igényeket és a regionális igényeket. A testület képviselőit azon egyetemek és főiskolák jelölik ki, amelyeknek oktatási nyelve a svéd. A tanácsadó testület tagjai maguk közül választanak elnököt és al-elnököt. Jelenleg a Finnországban működő 16 egyetem közül 3 egyetemen svéd a közigazgatás nyelve, ezek az Åbo Akademi (Åbo Academy University), a Svenska handelshögskolan (Swedish School of Economic) és a Swedish School of Social Science a Helsingin yliopisto (University of Helsinki) keretén belül.

A jogi karok a következő módon nyújtanak svéd vagy angol nyelvű képzést:

1. Åbo Akademi University svéd nyelven csak hároméves alapképzést biztosít 20 végzősnek évente. LLM fokozatot ezek a végzősök a helsinki és turku egyetemeken szerezhetnek, ahol 20, valamint 10 külön hely van fenntartva a svédül tanulóknak. Az åboi egyetem évente 25 svédül tudó joghallgatót vesz fel, és a helyek 20%-a finneknek van fenntartva. A tanároknak nyelvvizsgán kell svéd nyelvtudásukat bizonyítaniuk, és nem kötelezhetőek arra, hogy két nyelven tanítsanak.³¹

2. A Helsinki Egyetem 30 külön helyet biztosít a 240-ból évente svéd nyelven érettségizetteknek, finn és svéd tanszékekkel rendelkezik, és a tantárgyak 2/3-át lehet svédül hallgatni. Vizsgáztatáskor a finnül feltett kérdésekre lehet svéd feleletet adni, és a szakdolgozatírás is megengedett svéd nyelven.³²

3. Vaasa/Vasa-ban a Helsinki Egyetem működteti az egyetlen teljesen kétnyelvű jogi kart Finnországban, ahol a tantárgyak felét svédül, másik felét finnül oktatják.³³

4. Angol nyelvű LLM képzést nyújt a Helsinki Egyetem, és közös program keretében az åboi és turku egyetemek.

5. A doktori képzésben is használható más nyelv, mint a finn, és a statisztikák szerint Helsinkiben 1999–2010 között 126 disszertációból 26 angol és 11 svéd nyelven került megvédésre.

Finnországban svéd nyelvű jogi folyóirat is működik, amelyben részben finnról fordított tanulmányok jelennek meg.

Mivel 1917-ig svéd törvények voltak életben Finnországban, és az oktatásban is a svéd nyelvű volt az erősebb még az 1930-as években is, az akadémiai átjárás fennmaradt Finn- és Svédország között, és évente több finn felvételizik Svédországban jogi tanulmányokra, kihasználva a könnyebb felvételt. Az itt szerzett

31 Suksi 2012. 107.

32 Suksi 2012. 109.

33 Suksi 2012. 111.

diplomát azonban a finn hatóságok nem ismerik el automatikusan, és a legtöbb esetben a jogi végzettség elismerésével foglalkozó bizottság finn egyetemekre küldi a kérvényezett tanulmányai bővítésének céljából.

A svéd jogi terminológia/nyelv elsajátítása nemcsak azért fontos, mert Svédországban is ügyvédkedhet a Finnországban oklevelet szerző végzős, hanem azért is, mert a svédül beszélők nagyobb lehetőséget kapnak az üzleti jog területén az Északi Tanács államaiban (Dánia, Finnország, Svédország, Norvégia és Izland), ahol 1950 óta folyik a magánjog és a személyek mozgásszabadságának harmonizációja. Ugyanis a svéd nyelv munkanyelv az Északi Tanácsban, míg a finn nem rendelkezik ezzel a státussal.

Egyébként az Északi Tanács keretén belül működik egy *NordPlus* nevű hallgatócsere program, valamint egy *NordForsk* nevű program, amely a kutatási együttműködést bátorítja a tagállamok között.³⁴ Ezeket a programokat a svédül is tudók könnyebben ki tudják használni.

A svéd nyelv európai uniós hivatalos nyelvi státusát kihasználva finnországi bírók már nyújtottak be svéd nyelven is előzetes döntési kérelmet az EU Bíróságához.³⁵

Ugyanakkor minden Finnországban végző jogász angolul is kell tudjon, ugyanis az angol nyelv kötelező vizsgatantárgy az elemi iskolától kezdődően.³⁶

A jogi oktatás megvalósításával az ország két hivatalos nyelvén, a részt vevő egyetemek valóban közvetlenül kapcsolódnak azon előírás teljesítésébe, mely szerint mindenkinek alkotmányos joga, hogy saját nyelvét használja. Ugyanakkor a *de facto* kétnyelvű személyek *de iure* szinten is megtartják kétnyelvűségüket, miután egyetemi jogászoklevelet szereznek.

VI. Baszkföld: a jövő – egynyelvű egyetem és jogi kar?

A baszk népcsoport kb. 3 millió főt jelent Spanyol- és Franciaország területén. A spanyol területen létező Baszk Autonóm Területen 2,1 millió ember vallja magát baszknak.

A baszk nyelv hivatalos használatának a születési pontja az 1978-as spanyol alkotmány hatálybalépése. 1980 a Baszkföldi Egyetem létrehozásának éve. Spanyolországban a központi hatalom húzza meg az egyetemalapítás alapvonalait, de az egyetemplétesítés hatásköre a helyi közösségeket illeti meg, még az oktatási

³⁴ Suksi 2012. 123. sk.

³⁵ Például a C-113/01. sz. Paranova Oy-ügy, előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Högsta förvaltningsdomstolen (Supreme Administrative Court) – Finnország, ECR 2003 I-04243, és a C-42/02. sz. Diana Elisabeth Lindman-ügy, előzetes döntéshozatal iránti kérelem: Ålands förvaltningsdomstol (Administrative Court of the Åland Islands) – Finnország, ECR 2003 I-13519.

³⁶ Suksi 2012. 118.

nyelv megválasztása szintjén is. 1982 óta minden hallgatónak joga van baszkul vagy spanyolul tanulni Baszkföldön minden szinten.

Pontosabban, egyrészt az egyetemi közösség minden tagja megkapta a következő jogokat: a) a jogot, hogy magukat bármilyen hivatalos nyelven kifejezzék; b) a jogot, hogy minden egyetemi szervhez bármilyen hivatalos nyelven fordulhatnak; c) a jogot, hogy bármely hivatalos nyelven tanulhatnak vagy taníthatnak; d) a jogot, hogy bármely hivatalos nyelven írhatnak esszét, teszteket és vizsgázhatnak; e) a jogot, hogy kutatásaik eredményeit bármely hivatalos nyelven megvédhetik és közzétehetik. Másrészt egy bonyolult/kifinomult intézményi struktúrát hoztak létre azzal a céllal, hogy megtervezze és előrevigye a baszk nyelvű felsőoktatást: az egyetemeken működik egy, a baszk nyelvért felelős alkancellár, egyetemi szinten karok közötti működést fejt ki a Baszk Nyelvi Intézet (Euskara Institutua), egyetemi szinten létezik egy Baszk Nyelvi Bizottság, és az egyes karokon szintén működik egy Baszk Nyelvi Bizottság.³⁷

Kétnyelvű jogi karok a Baszkföldi Egyetem keretén belül San Sebastian–Donostia és Bilbao–Leioa helyszínnel működnek állami finanszírozással, valamint a Deustoi Egyetemen, amely a jezsuita rend által működtetett magánegyetem. Nem véletlen, hogy csak ezeken a helyszíneken működik kétnyelvű oktatás, ugyanis csak ezek az intézmények működnek a Baszk Autonóm Község területén.³⁸

1980-ban a baszk nyelv csak önkéntesen használt nyelv volt, és ahogy Xabier Arzoz professzor mondja, „a farmról vitték be a jogi karra”,³⁹ ahol addig soha nem folyt jogi oktatás ezen a nyelven. Kezdetben az oktatók önkéntesen vállalták a baszk nyelvű tanítást, később azok az oktatók, akik vállalták a kétnyelvű oktatást, hathónapos fizetett szabadságot kaptak nyelvtanulás céljából. Végül az oktatói állások betöltésénél feltételként szabták meg a baszk nyelvtudást, és jelenleg a kétnyelvűség plusz értékelési pontot jelent az oktatóknak, lévén, hogy *a bilingüalis oktatás energiaigényessége vitathatatlan*. A jogi oktatás felépítése Baszkföldön számokban és tényekben, eseményekben a következő módon mutatható be:

– Mivel sem a spanyol, sem az uniós jogszabályok nem jelennek meg baszk nyelven, 1990-től kezdve a baszk egyetemi oktatók lefordították 14 kötetben a spanyol törvénykönyveket és alaptörvényeket, és 2006–2010 között ezt a munkát 11 fő törvény lefordításával folytatták.

– A Baszk Közigazgatási Intézet létrehozott egy Hivatalos Fordító Intézetet, amely folyamatosan fordítja a helyi közigazgatási jogszabályokat, határozatokat és az Európai Unió Alapszerződéseit.

– 2001–2010 között 449 hallgató végzett kétnyelvű jogi képzést.

– 1985-ben megjelent egy baszk–spanyol–francia szótár és egy baszk jogi szótár a Basque Centre for University Services (UZEI) gondozásában.

37 Arzoz 2012. 139.

38 Arzoz 2012. 135.

39 Arzoz 2012. 164.

– Néhány alapvető fontosságú spanyol nyelvű jogi értekezéslet baszk nyelvre fordítása után a '90-es évek elején (alkotmányjog, polgárjog, üzletjog, családjog, jogtörténelem, filozófia) az oktatók rájöttek arra, hogy ez a munka nemcsak pénz- és időigényes, hanem ezek a fordítások az idő múlását sem bírják, lévén, hogy ezek a könyvek évente újított változatban jelentek meg spanyolul. Másrészt az oktatókat sem lehetett kényszeríteni arra, hogy feltétlenül ezekből a könyvekből tanítsanak. A megoldást saját baszk nyelvű könyvek elektronikus formában való megjelentetése nyújtotta, amelyeket az oktatók dolgoznak ki. Jelenleg minden baszk nyelven tanuló diák ingyenes hozzáférést kap 21 tankönyvhöz, az egyetem pedig anyagi támogatásban részesíti a szerzőt.

– 1999-ben a licenciaturára szükséges összes tantárgyat tanították baszk nyelven is, míg 2007-ben már az összes kötelező tantárgy 2/3-át oktatták baszk nyelven.

– Az egységes baszk terminológia megteremtésének, fenntartásának és fejlesztésének érdekében a Baszk Autonóm Község-kormány létrehozta az *Euskal-term* nevű baszk közterminológiai adatbankot, amelynek segítségével az érdekeltek interneten is ellenőrizhetik a helyes kifejezések használatát, amikor baszk nyelvre fordítanak spanyolról, franciáról, angolról, latinról, németről.⁴⁰ Az ún. Terminológiai Bizottság létrehozott egy elfogadhatósági skálát, ahol a kifejezéseket a következő kategóriákba sorolhatja: elutasított kifejezések (a terminológiai bizottság nem fogadja el), elfogadott kifejezések (ezek használata általában nem előnyös, és egy másik szó ajánlott), ideiglenesen normalizált/ajánlott kifejezések (jóváhagyásra várnak a terminológiai bizottságnál) és az Euskara által normalizált/engedélyezett kifejezések.

A baszk nyelvű jogi oktatás sem teljesen sikertörténet, és többek között a következő problémákkal küzd:

– A baszk nyelven publikált tudományos munkák nem elégségesek az akadémiai előmenetelhez, éppen ezért vannak baszk tanárok, akik csak spanyolul tanítanak és publikálnak.

– Az igazságszolgáltatásban a bírák és ügyészek alkalmazását az állam még mindig központi szinten szabályozza és szervezi meg. Még az írnokok, közjegyzők alkalmazása esetén is a központ dönt.

– 1979–2010 között összesen 371 PhD-tézist védtek meg baszk nyelven, és ebből csak 4 történt jogi szakterületen.

A jövő egy nyelvi háromszögben fog eldőlni, a baszk–spanyol–angol nyelvek háromszögében, ez pedig olyan harcot jelent, amit 2–3 millió embernek és két jogi karnak két világnyelv ellen kell megvívnia. Ennek a harcnak egy másik szereplője is van, az ún. bolognai folyamat, amely szlogen szintjén a flexibilitást/rugalmasságot promoválja, de a valóságban uniformitást/egyformaságot termel két-három világnyelven keresztül.⁴¹

40 Bővebb információt tartalmaz: <http://www.euskara.euskadi.net/>

41 Arzoz 2012. 163.

Ebben a kontextusban megoldásként jelent meg egy csak baszk nyelven működő egyetem és jogi kar létrehozása is, lévén, hogy „anyaország” hiányában a legerősebb baszk közösség oktatási ügyekben csak magára támaszkodhat, és a fennmaradás felelőssége is csak őt terheli.

VII. Katalónia: „mindenki Cambridge akar lenni”

Katalóniában az egyetemalapítás feltételei⁴² vagy a nyelvhasználat szabályai ugyanazok, mint Baszkföldön, lévén, hogy a Katalán Autonóm Közösség⁴³ is ugyanannak a spanyol aszimmetrikus föderációnak a része.

Jelenleg 10 jogi kar működik, ebből 6 állami, 3 magán és 1 távoktatási (vegyes állami-magán jellegű), ahol az ún. *emissive freedom* alapelve érvényesül, vagyis ezeken az egyetemeken nincs külön katalán és spanyol nyelvű vonal, hanem mindenki saját választása szerint kap írásbeli és szóbeli lehetőséget oktatásra és tanulásra a katalán nyelvtörvény alapján.⁴⁴

Az állami karokon a hallgatók 62%-a tanul katalánul, míg a mesterképzésben a hallgatók 55%-a választja a katalánt, 40%-a spanyolul, 5%-a angolul tanul. Évente kb. 168 jogi PhD-tézist védenek meg, ebből 31,4% katalán, 54,9% spanyol, 13,4% angol és 19% portugál nyelven történik.⁴⁵

Az egyetemi oktatóknak, a vendégtanároknak és hasonló esetek kivételével, tudniuk kell mind a két hivatalos nyelven olyan szinten, hogy a tudományos feladatok ellátási követelményeinek megfeleljenek.

A következő szakfolyóiratok jelennek meg katalán nyelven: *Revista Jurídica de Catalunya*, *Revista Catalana de Dret Public*, *Revista d'Estudis Autonomics i Federals*, *Revista de Llengua i Dret*.

Az oktatóknak spanyolul is kell tudniuk az akkreditálás miatt, de az alkalmazásnál, mint minden tisztviselő, kétnyelvűek kell legyenek. Műveik általában katalánul és spanyolul egyaránt megjelennek, a katalán szöveg helyességét minden esetben egy nyelvi bizottság ellenőrzi.

1998 óta az állami törvényeket és rendeleteket közzéteszik a Hivatalos Állami Közlöny (BOE) katalán nyelvű különkiadásában. Ám ez nem oldotta meg az állami szabályozásokhoz való hozzáférhetőség problémáját, hiszen egyfajta késés tapasztalható a katalán fordítás és a tényleges közlés között. Ezt az autonóm közösség igazságügyi minisztériuma úgy oldotta meg, hogy létrehozott egy (Lexcat) nevű internetes honlapot, amelyen naprakész katalán fordítása jelenik meg a fő

42 Ley Orgánica 6/2001, de 21 de diciembre, de Universidades, Publicado en BOE núm. 307 de 24 de Diciembre de 2001.

43 Estatut d'Autonomia de Catalunya, 1979. Teljes angol szövege: <http://web.gencat.cat/en/generalitat/estatut/estatut1979/>

44 Art. 22, La Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística.

45 Pons 2012. 184.

jogi szövegeknek, egy konszolidált verzióban. A Generalitat (Katalán Autonóm Község képviselete), a regionális Parlament és a kormány elfogadott normákat egy kétnyelvű hivatalos katalán–spanyol Hivatalos Lapjában (DOGC) hirdeti ki.

A nemzeti bíróságok által (beleértve az Alkotmánybíróságot is) hozott ítéletek csak spanyolul jelennek meg, és általában nem fordítják le a másik hivatalos nyelvre. Katalóniában az érintett polgárnak joga van kérni az ítéletek katalán fordítását, de az elmúlt években 15 és 20 százalék között mozog a lefordított ítéletek aránya.

A katalán jogi nyelv terminológiai korrekcióját és frissítését egy, a Generalitat által létrehozott hivatal (*TERMCAT*) oldja meg, szoros együttműködésben az egyetemekkel, valamint a katalán közigazgatás intézmények más nyelvileg képzett személyzetével.⁴⁶

A kisebbségek akadálytalan kapcsolattartáshoz való jogának szemszögéből külön ki kell emelni az ún. *Xarxa Vives* hálózatot. A *Xarxa Vives* egy 1994-ben létrehozott hálózat, amelynek célja a katalán nyelvi területen elhelyezkedő egyetemek közötti kapcsolatok támogatása, amely kiterjed Katalónia, Valencia, a Baleár-szigetek, Észak-Katalónia (Franciaország) és Andorra területére. 2012-ben a *Xarxa Vives* 20 egyetemre terjedt ki, több mint 440 000 ember részvételével: 400 000 diák, 30 000 tanár és 10 000 adminisztratív személyzeti dolgozó tudott hozzájárulni. Ez a hálózat segíti a katalán nyelv használatának normalizációját, iránymutatást nyújt a nyelvpolitikában és a képzési tevékenységek menedzselésében, valamint a hálózat tagjai közötti csereprogramok lebonyolításában.⁴⁷

Az állam két módon próbálja akadályozni a katalán jogi oktatás sikerét, egyrészt a központi kormány célul tűzte ki az angol nyelv hivatalos promoválását, valamint a Latin-Amerikából származó diákok spanyol oktatási programokba való bevonását, másrészt a jogász szakmákba való felvételi szabályokat, a törvényelmi folytonosság és az alkotmányosság tiszteletének álcája alatt a kasztíliai nyelv javára használja ki.⁴⁸

VIII. Galícia: „élet kölcsönvett időben”

Ugyanazzal a szabályozási háttérrel, mint Baszkföldön vagy Katalóniában, Galíciában, ahol 2,8 millió gallego⁴⁹ anyanyelvű polgár él, a helyzet összehasonlíthatatlanul rosszabb, mert habár 1983-tól a gallego nyelv második hivatalos nyelv, a

46 Pons 2012. 182–183.

47 Pons 2012. 185–186.

48 Pons 2012. 190–191.

49 A galíciai nyelv felfogható a portugál nyelv Spanyolországban beszélt, régiesebb változatának. Mindkét nyelv az Ibériai-félsziget északnyugati csücskében kialakult latin nyelvjáráások folytatásából, a *gallegoportugál* vagy *oportugál* nyelvtől vált le 14. században, majd a terület araboktól való visszafoglalásával a délre terjedt nyelvváltozatok sztenderdizálásából a portugál, míg az északi, hangtanilag a spanyolhoz közelebb álló nyelvjárásokból pedig a

gyakorlatban csak a közigazgatásban és oktatásban használják, szerepe a bírósági eljárásban mellőzött.

A helyzet különösen drámai bizonyos városi övezetekben: A Coruña, Vigo és Ferrol városokban a kizárólag vagy főleg galíciait beszélő lakók aránya csak 27 százalék, 25 százalék és 19 százalék, míg más városi területeken (Lugo, Santiago, Ourense) mintegy 50 százalék beszéli ezt a nyelvet. Vidéki területeken Ourense, Lugo vagy Costa da Morte környékén a lakosság körülbelül 90%-a használja a gallegót.⁵⁰

Vigo, Ourense, La Corunia és Santiago de Compostella székhellyel 4 jogi kar működik az egyetemeken, ahol az adminisztráció nyelve gallego. Habár az egyetemen a diákok 90%-a érti a gallegót, a jogi karokon csak a hallgatók 20%-a beszéli a gallegót. A gallego nyelv használata a jogi oktatásban 5–10%, a vizsgáztatásban 4% és a kétnyelvű vizsgák aránya 9%. 1998–2007 között a Santiago de Compostella-i jogi karon 50 jogi PhD-tézisből 2 volt gallego és 8 portugál nyelvű.⁵¹

Az egyetemi oktatók alkalmazásánál előnyt jelent a gallego nyelv ismerete, de ha felvételt nyernek, az oktatók nem kötelesek ezen a nyelven is tanítani. Bár a hivatalos felmérések szerint a tanulók aránya, akik képesek megérteni a gallegót, 90 százalék és a tanárok aránya 75 százalék önértékelés alapján, az idősebb oktatók soha nem tanulták a gallego nyelvet, és nem rendelkeznek elég magabiztossággal ahhoz, hogy ezt használják előadásaikon.⁵² Ugyanakkor a Spanyol Nemzeti Kutatási Értékelő Bizottság mércéje arra ösztönzi az oktatókat, hogy amennyiben nem spanyolul írnak, akkor angolul írjanak az ún. „high-impact”/„nagy hatású” folyóiratokban, kedvelt témákban, amelyek ritkán vonatkoznak saját társadalmi kontextusukban felmerülő jogi problémákra.⁵³

Mivel jelentős különbségek észlelhetők Spanyolország és Portugália jogrendszerei között, a gallego nyelvhez szorosan kapcsolódó portugál nyelven megjelent taneszközöket sem sikerült teljes mértékben kihasználni a szótárak kivételével.

A bírósági határozatok 8%-a születik gallego nyelven is, ugyanis a legtöbb bíró Spanyolország más tartományaiból származik, és a legtöbb esetben 3–4 év után ezek el is hagyják a régiót, átadva helyüket újabb „jövevényeknek”. Az adminisztrációban csak 30%-ban használják a gallegót, míg a bírósági belső és külső kommunikációban csak 25%-ban. A gallego csekély mértékű alkalmazása a galíciai bírók által természetesen befolyásolja a gyakorlatban az előttük megjelenő ügyvédek is. Bár egyes ügyvédi kamarák pozitív hozzáállást tanúsítanak a galíciai

---

galíciai alakult ki. A galíciai anyanyelvűek maguk a nyelvüket önállónak tartják, azzal érvelve, hogy nem csupán beszélt, hanem írott nyelv is, évszázadokra visszatekintő hagyományokkal és irodalommal. A nyelv önállósága legalább annyi érveléssel alátámasztható, mint amennyivel cáfolható. Spanyolországban a hivatalos kasztíliai spanyol mellett második hivatalos nyelvként ismerik el Galícia autonóm közösségben.

Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Galiciai_nyelv

50 Nogueira López 2012. 202.

51 Nogueira López 2012. 184.

52 Nogueira López 2012. 200.

53 Nogueira López 2012. 207.

nyelvvel szemben, a legtöbb ügyvéd úgy véli, hogy az ügyfelek érdekei is sérülhetnek, ha ezt a nyelvet használják olyan bírák előtt, akik elfogultak e nyelvvel szemben, ugyanis már több konfliktus is származott a galíciai bíróságok előtt a nyelvhasználatból. Éppen ezért, habár a helyi jogászok általában kétnyelvűek a társadalmi életben, szakmai téren egynyelvűekké kényszerülnek.⁵⁴

IX. Dél-Tirol: ahol a jogi felsőoktatásban is az anyaország segít

Bolzano/Bozen Autonóm Tartomány Észak-Olaszországban általában az egyik legsikeresebb példa a kisebbség integrációjára területi önkormányzat révén.⁵⁵ A 2011-es népszámlálás adatai szerint Dél-Tirol lakossága körülbelül 504 643 személyt tesz ki. Ennek a lakosságnak 69,41%-a német anyanyelvű, 26,06%-a olasz anyanyelvű és 4,53%-a ladin anyanyelvű.⁵⁶

Az I. világháború után, a Saint-Germain-i békeszerződés (1919) alapján ezt a területet Olaszország annektálta. Ekkor az olasz kormány megígérte a német nyelvű kisebbségnek a területi és kulturális autonómiát, de 1922-ben, a fasiszták hatalomra kerülésével minden erőfeszítés leállt ezen a téren. 1939-ben Hitler és Mussolini megegyezett a dél-tiroli kérdés „megoldásában”, ami röviden azt jelentette, hogy a német nyelvű lakosságnak el kellett döntenie, hogy megtartja-e hazáját és lemond ennek fejében identitásáról, vagy feladja hazáját és a Német Birodalom területén ápolja identitását.

Miután 1946-ban a régió még mindig Olaszország része maradt, 1948-ban az olasz parlament elfogadott egy Autonómia Statútumot, amely egy nagyobb régióra vonatkozott, ahol az olaszok éltek többségben.

1960-ban a helyzet elmérgesedett, és Ausztria kérésére az ENSZ 1960-ban és 1961-ben két határozatot hozott ebben a témában.

1969-ben a Dél-Tiroli Néppárt és az olasz, valamint az osztrák parlament elfogadta azt a törvénycsomagot, amely alapján 1972-ben kidolgozásra került az új Autonómia Statútum, amely Dél-Tirol és Trentino tartományoknak fontos törvényhozási és adminisztratív hatásköröket adott.

⁵⁴ Nogueira López 2012. 212. sk.

⁵⁵ Bolzano Autonóm Tartomány Dél-Tirol néven vált ismertebbé a kisebbségi jogi szakirodalomban (olaszul: *Provincia autonoma di Bolzano, Alto Adige* a megnevezése; németül: *Autonome Provinz Bozen, Südtirol*; ladin nyelven: *Provinzia autonoma de Balsan*ként említik).

⁵⁶ Die Ergebnisse der Volkszählung in Italien, Bevölkerungsstruktur und Erhebungsverfahren in der Autonomen Provinz Bozen/Südtirol; L'Italia del Censimento, Struttura Demografica e Processo di Rilevazione nella Provincia Autonoma Di Bolzano; Alto Adige, Istituto provinciale di statistica-Landesinstitut für Statistik astat: 15°Censimento Generale 2011 della Popolazione e delle Abitazioni; 15°Allgemeine 2011 Volks- und Wohnungszählung.
<http://www.istat.it/it/files/2013/01/Volume-Bolzano-bilingue-completo-per-on-line.pdf>.

Gyakorlatilag az igazságügy megszervezésén, a rendőrség és honvédelem ügyeinek kivételével, minden helyi szinten dől el, és amikor az állam a régiót érintő ügyekben törvénykezik, csak a régió képviselőinek beleegyezésével teheti meg ezt.

A tartományban a német nyelvnek ugyanolyan hivatalos státusa van, mint az olasznak. A kisebbségi nyelv effektív használata a közigazgatásban és a bíróságokon azonban nem csak ettől függ, ugyanis gyakorlati akadályai is lehetnek a teljes felhasználásnak. Habár a német a leghasználtabb európai nyelv, a német jogi terminológia nem egységes. Ugyanazok a német nyelvű jogi kifejezések különböző fogalmakat fednek Németországban, Ausztriában vagy Svájcban, a nemzeti jogrendszerek különbözősége miatt. A gyakorlatban ezért az olasz jogi kifejezések lefordítása nehézségekbe ütközik. A tartományi jogi terminológia egységesítése érdekében, 1988-ban egy különbizottságot állítottak fel, amelynek a feladata egy olasz jogrenddel kompatibilis német nyelvű jogi terminológia kidolgozása, ápolása.⁵⁷ Ez a bizottság 1994-ben kezdte el tevékenységét.

Az iskolák teljesen el vannak választva nyelvi szempontból, és ezekben kizárólag németül vagy olaszul folyik az oktatás, de kölcsönösen minden iskolában oktatják a másik nyelvet is heti hat órában.

Az Autonómia Statútum 99. szakasza szerint: „A német nyelv egyenrangú az olasz nyelvvel, amely az állam hivatalos nyelve”. Ugyanakkor minden személy használhatja az olasz vagy német nyelvet (korlátozott területeken a ladint is) az igazságszolgáltatási és a tartományban található közigazgatási szervekkel való kapcsolatokban, valamint azon magánvállalatok esetében, amelyek közüzemi szolgáltatások ellátására hivatottak.⁵⁸ Továbbá az egész (tágra értelmezett) közigazgatás köteles a kérelmező nyelvén válaszolni.⁵⁹ Egyébként a kétnyelvűség részletes szabályozása az 574/1988-as rendeletben történt meg.⁶⁰

1976 óta a bírák és az ügyészek alkalmazása egy különleges versenyvizsga alapján történik, melyen csak olyan személyek tudnak részt venni, akik bizonyítani tudják mindkét nyelv folyékony ismeretét, és kvótarendszer vonatkozik rájuk, valamint a bíróságok teljes személyzetére. 1988-ig azonban a hivatalok hivatalos nyelve a vizsgálatok során az olasz volt, és a németet tolmács segítségével használták. Az 1988-as rendelet elfogadja azt az elvet, hogy a két nyelv egyenrangú az igazságszolgáltatásban, megteremtve ezzel a lehetőséget a teljes egészében német nyelvű tárgyalás lefolytatására.

A dél-tiroli bíróságokon legtöbb esetben a német nyelvet használják, viszont jelentős költséget jelent az akták fordítása, amikor jogorvoslati utak gyakorlására kerül sor, ugyanis a Legfelsőbb Törvényszék nyelve kizárólagosan olasz.

57 Paritätische Terminologiekommision, Dekret des Präsidenten der Republik vom 15. Juli 1988, Nr. 574.

58 Autonómia Statútum 100.1 szakasz.

59 Autonómia Statútum 100.3 szakasz.

60 Decree (dPR) 574/1988.

Egyelőre teljes curriculummal rendelkező jogi tanulmányokat csak Dél-Tirolon kívül lehet folytatni, a szomszédos Innsbrucki (Ausztria) és Trentói Egyetemen. Mivel a Trentói Egyetemen csak olaszul folyik jogi oktatás, a felsőfokú jogi oktatást a szomszédos, Dél-Tirol fővárosától mindössze 120 km-re és az olasz–osztrák határtól 30 km-re lévő osztrák innsbrucki Leopold-Franzens-Universität⁶¹ biztosítja. Ezen az egyetemen 1985-től a hallgatók „az olasz törvényt is integráló tantervre”⁶² regisztrálhatnak, amely lehetővé teszi, hogy a jogi képzés Ausztria és Olaszország jogából történjen, és az oktatás részben németül, részben olaszul történjen.

A kezdeti szervezési nehézségek leküzdésében segített a Padovai Egyetem, úgy, hogy olasz jogra és az autonóm terület jogára szakosodott tanárok átvették bizonyos tantárgyak oktatását az Innsbrucki Egyetemen. Az itt szerzett fokozat (*Magister/a iuris*) megfelel az olasz jogi fokozatnak (*dottore/dottoressa magistrale in giurisprudenza*), amely feljogosítja a végzetteneket a jogi szakma gyakorlására.

A szakirodalomban kiemelik, hogy a dél-tiroli béke és stabilitás alapja a jog, de a jogot a kultúra részeként kell felfogni, és a kétnyelvű adminisztráció és jogi élet csak kétnyelvű jogászok által tud hatékonyan, hosszú távon működni, mert a törvénytövegek és helyi hatóságok határozatainak egyszerű lefordítása nem elég a fennmaradáshoz.⁶³

X. Wales: „Where there is no vision, the people perish”

Gall kollégánk, Gwynedd Parry, a Swansea Egyetem professzora, röviden a következő szavakban foglalta össze a Wales tagországban⁶⁴ megvalósuló anyanyelven való jogi felsőoktatás fontosságát és állapotát: „The war for independence was lost in 1282. University legal scholarship is in a state of post-colonial transition. A succesfull transition from the colonial past is a silent revolution but not one overnight affaire.”

1282 óta folyik a harc az identitás megőrzéséért, de a nemzeti öntudat újjáéledésében (nemzeti múzeum és könyvtár létrehozása) nagy szerepet játszott a University of Wales létrehozása 1893-ban Aberystwythben, ugyanis „az egyetem őrzője és gondozója a nemzet oktatásának, történelmének, kultúrájának, identitásának és nyelvének, amelyeken keresztül ennek tapasztalata, értékei és céljai jutnak kifejezésre”.⁶⁵

61 Ezt az egyetemet 1669-ben alapították, és úgy határozza meg magát, mint „a modern felsőoktatás és kutatás székhelye Tirol, Vorarlberg, Dél-Tirol és a Liechtensteini Hercegség számára”.

62 Section 18. *Bundesgesetz* no 140/1978, BGBl. no 140/1978.

63 Alber–Palermo 2012. 308.

64 Wales lakossága 3 063 456 fő (2011), ebből 20,5% beszéli folyékonyan a welsh nyelvet, vagyis 1 fő az 5-ből. Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Welsh_people#cite_note-censusresults-43

65 Parry 2012. 216. sk.

Sajnos a szlogeneken túl már a kezdetektől fogva, a skót egyetemekkel ellentétben, a walesi egyetem inkább a brit birodalom érdekeit szolgálta, mint a walesi nemzeti törekvéseket, és általa áramlott az angol civilizáció a birodalomnak egy bizonyos részébe.⁶⁶

Az Aberystwythben működő egyetemen az első walesi jogi kart 1901-ben hozták létre.⁶⁷ Az akadémiai életen belül a jogtudományt periférikusnak és jelentéktelennek minősítették, a gyakorló jogászok pedig gyanakvóan figyelték a jog oktatását, mert abban a hitben éltek, hogy ezt a szakmát „munka közben/on the job” kell elsajátítani. A jogi tanulmányokat csupán egy beavatási rítusként fogták fel, amit még el kell viselni a „való világban” vitorlázás előtt. Egyesek úgy gondolták, hogy az elmélettel foglalkozó akadémikusok annyira el vannak szakadva a valóságtól, hogy tanaik irrelevánsak, a bíróságok meg azt tartották, hogy életben lévő jogtudósok tanaira nem lehet hivatkozni a perekben. Ezek után nem csoda, hogy az oktatók amatőrök voltak, akik másodállásban tanítottak az egyetemen, míg a hallgatók a téma iránt érdeklődő dilettánsok voltak.⁶⁸

Habár 1970-ben már csak fél tucat oktató, köztük két professzor maradt a jogi oktatásban kb. 100 hallgatóval, 1964–1999 között mégis újjászületett a jogi iskola.

A walesi jogi oktatás felvirágoztatásának alapjául egyrészt két brit jelentés áll, egyik a felsőoktatás kiterjesztését,⁶⁹ a másik a jogi oktatás és a jogi szakma közötti valós kapcsolat teremtését szorgalmazta.⁷⁰ Másrészt 1964-ben a Welsh Office létrehozásával Cardiff székhellyel, létrejött egy politikai, közigazgatási központ, ahonnan a welsh nyelvre és tudományos életre is figyelmet lehetett fordítani. Ezek után két évtized alatt már öt egyetemen folyik jogi oktatás: Aberystwyth University, Cardiff University (1988), Glamorgan University (1979), Swansea University (1994), Bangor University (2004). Ezek az egyetemek évente külön-külön 150–200 hallgatót vettek fel.

A welsh nyelvet ezeken a karokon nem használták oktatási nyelvként, és túlnyomórészt angol volt a beállítottság, az oktatók és a nyelv. 1973-ban az egyik professzor őszintén állította, hogy: „It will be noticed that I have not said anything that gives a particularly Welsh flavour to the Cardiff Law School. That, I think, is an accurate impression. There is nothing particularly Welsh about the Law.”⁷¹

A Walesi Nemzetgyűlés létrehozása 1999-ben a walesi történelem jelentős eseményének számít: vízválasztót jelentett a welshi demokráciát illetően. Ez volt az

66 Parry 2012. 218.

67 Lord Justice Vaughan Williams volt a létrehozatal fő támogatója, az első professzorok pedig Thomas Levi és Jethro Arthur Brown.

68 Parry 2012. 221. skk.

69 The Report of the Committee on Higher Education, chaired by Lord Robbins Cmnd. 2154, (HMSO 1963).

70 Justice Ormrod, Report of the Committee on Legal Education: presented to Parliament by the Lord Chancellor (HMSO 1971).

71 Sheridan 1973. 101. Idézi Parry 2012. 226.

első alkalom a történelemben, amikor a walesi népnek egy nemzeti választott jogalkotó szerve lett, amely többek között felelősséget kapott az angol és walesi nyelvek közötti egyenlőség ápolására és fejlesztésére. Nem véletlen, hogy az új parlament első nagy horderejű kezdeményezése a Kétnyelvű Wales Nemzeti Stratégia – *Iaith Pawb* (Stratégia) kidolgozása volt. A Stratégia hatására felmérés készült a welsh nyelven tanulók helyzetéről, amely szerint 2002-ben az összes felsőoktatásban létező hallgató csak 3%-a kapott valamit welsh nyelvi közvetítéssel.⁷²

A szomorú eredmény felébresztette az értelmiségi osztályt, és ez 2007-ben a *Centre for Welsh Medium Higher Education* létrehozásához vezetett, melynek tagjai a felsőoktatási rendszer legkiválóbb képviselői, akik a welsh nyelven történő oktatás bővítését és javítását tűzték ki célul.

Ugyanakkor beindult a Legal Wales mozgalom, amelynek célja egy, a kétnyelvű Wales igényeinek megfelelő őshonos jogrendszer újraillesztése. Ennek hatására a jogi karokkal rendelkező egyetemek is lépéskényszerbe kerültek. Aberystwyth például létrehozta a *Centre for Welsh Legal Affairs* nevű ún. szellemi erőművet a jelenkori walesi jog fejlesztésére. Cardiff kezdeményezte a *Wales Governance Centre*-t, amely többek között online walesi törvénytárat működtet. Swansea új kétnyelvű tudományos folyóiratot ad ki *Wales Law Journal* néven, hogy helyet biztosítson a decentralizált szellemű jogi diskurzusnak. Bangor a kétnyelvű oktatás konkretizálását tűzte ki célul. Cardiff és Glamorgan 1999 óta posztgraduális képzésen is próbálják a welsh nyelvet használni, és létrejött a *Wales Public Law and Human Rights Association* is.

A lelkesedés ellenére az eredmények nem annyira vigasztalóak: a joghallgatóknak csak 10%-a tanul welsh nyelven is, az oktatók esetében az arány 40 a 4-hez, vagyis 40 oktatóból alig 4 tanít welsh nyelven. Ennél is szomorúbb, hogy az összes welsh nyelven is tanító jogi karon működő 50 full professzori fokozatú oktatóból csak 2 tud welsh nyelven oktatni. Ezt a helyzetet az anyagi tényezők is befolyásolják, ugyanis egy overseas/tengerentúli hallgató a befizetett tandíj alapján 3 walesivel/európaival ér fel, és magától értetődik, hogy angolul akar tanulni, hasonló módon az oktatói állások is jobban fizetettek az angolul oktatott tárgyak esetében.

A gyakorló jogászok esetében a helyzet sokkal jobb: 2011-ben 12 *circuit judge*, 10 *district judge*, 15 *deputy district judge*, 30 *recorder*, 350 *magistrate* (*Welsh court*) és számos *tribunal judge* volt képes welsh nyelven tárgyalni.

A walesi kormány utolsó húzását az *Y Coleg Cymraeg Cenedlaethol* (The National Welsh College) létrehozása jelentette 2011-ben, amely egy föderalisztikus jellegű, koordinatív szerepet betöltő szervként kellene összefogja a teljes welsh nyelven működő felsőoktatási formákat, és szavatolnia kellene a csak welsh nyelvű oktatási állások kiírását.⁷³

72 Parry 2012. 227.sk.

73 Parry 2012. 252.

XI. Írország: jogi oktatás az „elfelejtett anyanyelven”

Írországban, habár az ír nyelv „nemzeti és első hivatalos nyelv”⁷⁴ az angol mellett, ennek a megoldásnak a mesterségességét, főleg a jogi valóságban, senki nem vitatja. Az ír nyelv fontossága az utóbbi két évtizedben a joggyakorlatban,⁷⁵ valamint a 2003-as nyelvtörvény elfogadásával a mindennapi életben egyre nőtt, és miután 2007-ben megkapta az EU hivatalos nyelve státust, az egyetemi használatban is fejlődésnek indult.⁷⁶

Az ír jogtörténet szerint létezett egy kelta nyelvű ősi ír jog (*Brehan law*), amely inkább a teljes kártérítésre, mint a büntetésre fektetett hangsúlyt. A kereszténység felvételével ezt a jogot teljesen átalakította a kánonjog és a vele járó latin nyelv, később pedig a *common law*-val együtt jött az angol nyelv.

Az Ír Szabadállamot 1922. december 6-án kiáltották ki, ennek ellenére az ír (kelta) nyelvet még mindig nem sikerült minden szinten visszahozni a napi használatba. Az ír nyelv az indoeurópai nyelvcsaládba tartozik, annak kelta ágába, a szigeti, azon belül a gael nyelvek („Q-kelta nyelvek”) közé.⁷⁷ Próbálkozás ugyan létezett, mert az ír állam már 1945-ben kidolgozott egy standardizált terminológia lexikont *Irish Legal Terms Act* néven. Később minden állami intézménynek ki kellett dolgoznia a saját ír nyelv *implementálási* tervét, és ahol ez akadozott vagy nem történt meg, ott a törvény által létrehozott ún. *Coimisinéir Teanga* (nyelvi biztos) lépett közbe és segített az átállásban.

Jelenleg az egyetlen egyetem, amely alapképzésben *Law and Irish* fokozatot ad, a University College Cork (UCC). Ez a megoldás eléggé új, mert régebben az ír nyelvet, ha oktatták is, külön oktatták, pusztán mint nyelvet, anélkül, hogy összefüggésbe hozták volna a joggal, habár régebben is létezett *Law and French* vagy *Law and German*.

Miután túljelentkezés volt a harmadéven tanított *Law and Irish* esetében, a második évezred elején bővítették a kínálatot, és így lehetővé vált az alkotmányjog ír nyelven való tanulása. Ezt az elsőéves hallgatók 20%-a választotta, azért, hogy az alkotmányt és a hozzá tartozó magyarázatokat és joggyakorlatot ír nyelven tanulhassák.

2003 után a Dublin City University beindított egy Bilingual Practice nevű kétéves mesterképzést, amely olyan személyeket céloz meg elsősorban, akik már a közszférában dolgoznak, és javítani szeretnék jártasságukat a közigazgatásban és jogi terminológiában. A hallgatók közé tartoznak általában a bíróságok dolgozói is.

74 Bunreacht na hÉireann (The Irish Constitution) 8. szakasz.

75 Az O’Beoláin/Fahy (2001) 2 IR 279 ügyben a Legfelsőbb Bíróság kijelentette, hogy az eljárásjogot le kell fordítani ír nyelvre is.

76 O’Conaill 2011. 1.

77 Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr_nyelv

Annak ellenére, hogy az ír nyelvű jogi oktatás eléggé korlátozott, a jogászok általánosan elismerik, hogy egy ír nyelvet ismerő jogász, aki nem tanult ezen a nyelven az egyetemen, nem éri el az ír nyelven oktatott jogászok szintjét. Ezt a helyzetet enyhítendő, a solicitor és barrister egyesületek bevezették az Irish Language Register lajstromot, ahol feltüntetik azokat a tagokat, akik egy különleges „advanced course” elvégzése után komoly ír nyelvtudással rendelkeznek, és erről a lajstromról választhatnak az ír nyelvű érdekeltek ügyvédet vagy tanácsadót.⁷⁸ Ugyanakkor egyre jobban fejlődik a jogász-nyelvészek képzése is, akikre az EU intézményeiben és szerveiben van szükség.

Az ír példa furcsa eset, ahol egyszerre van szó arról, hogy egy nép később szerzi vissza nyelvét, mint szabadságát, és arról, hogy az asszimilációs folyamat még akkor is visszafordítható, ha egy nép 80%-a már elvesztette anyanyelvét.

XII. Hollandia: kétnyelvű jogi oktatás „kisebbségi kényszer” nélkül

A Maastrichti Egyetemen már 1991-ben teret hódított az a felfogás, hogy az europaizálódás és globalizálódó világban kialakulóban van egy transznacionális jog, amelyet sehol nem tanítanak a világon, és az összehasonlító jog művelői sem foglalkoznak vele. Itt került felismerésre az a tény, hogy egyrészt, mivel az Európai Unió közvetlenül alkalmazható joga, valamint a Strasbourgi Bíróság joggyakorlatából származó alapvető emberi jogok standardja, a nemzeti jog és joggyakorlat europaizációjához vezet, másrészt a jogászok szabad mozgása és letelepedése az EU-ban a szakma europaizálásához vezet, szükség van olyan jogi tantárgyak oktatására, amelyek a legfontosabb európai jogrendszerekkel kompatibilisek, és elsajátításuk képessé teszi a jogászokat, hogy a határokat nemcsak fizikailag, de értelmileg, szellemileg is le tudják győzni.⁷⁹

Ezt az europaizálódást az utóbbi két évtizedben olyan tényezők gyorsították fel, mint az európai joghallgatók európai szinten támogatott mobilitása (Erasmus-program), Európai Felsőoktatási Térség (EHEA–2010, Bologna–1999) kialakulása, nagy nemzetközi ügyvédi, jogi tanácsadási cégek létrejötte, a *more European-oriented law curriculum* biztatása, az LLM programok elszaporodása.

Ennek az europaizálási folyamatnak vannak azonban komoly akadályai is, mint például: a nyelv, az a tény, hogy jogi szakmákba való felvételt csak a nemzeti jogi ismeretek elsajátítását igazoló oklevél megszerzése után lehet elnyerni, a nemzeti jogban képzett jogászok képtelensége arra, hogy egyszerre több jogrendszerben is kiismerjék magukat.

78 O’Conaill 2011. 16.

79 Kornet 2012. 314. sk.

Végül a fenti problémát identifikáló holland oktatók arra a következtetésre jutottak, hogy szükség van arra, hogy a minden jogágban megjelenő uniós jognak nagyobb oktatási terjedelmet biztosítsanak, de ugyanakkor kerüljenek oktatásra összehasonlító jogi alapon a három európai legbefolyásosabb jogrendszer (német, francia, angol) intézményei is. A kérdés csak az volt, hogy milyen nyelven történjen az oktatás, lévén, hogy ugyanazon nyelven belül is létezhetnek jogi terminológiai eltérések, amennyiben különböző jogrendszerekről van szó, gondoljunk itt a német jogi terminológia különbözőségére, amikor Németország, Ausztria, Dél-Tirol, Svájc vagy Luxemburg jogrendszerében használják.

A nyelv választási dilemma végül az angol nyelv javára dőlt el a következő indokok és árnyalások alapján:

1. A római jognak mint *ius communé*nek is volt egy *lingua communé*ja (a latin), és a globalizálódó jognak is van egy *lingua francé*ja, és ez az angol.

2. A 2006-os eurobarométer felmérés alapján az angol a legelterjedtebb idegen nyelv.

3. Az egyetlen domináns és önkéntesen követett nyelv az európai és összehasonlító jog területén az angol, amely nemcsak a konferenciák, de a publikációk és oktatás nyelve is egyre több egyetemen.

4. Az angol a nemzetközi business általánosan elismert nyelve.

5. Az angol az EU és más fontos nemzetközi szervezetek munkanyelve.

6. Európai szinten a tanár–diák kapcsolatban leggyakrabban használt más nyelv, mint az anyanyelv, az angol.

7. Az angolt mint nyelvet csak az oktatás hordozójaként (*an instrument or vehicle*) kell használni, és nem az angolszász jogi terminológiát tolmácsoló eszközként.

Ezek után 2006-ban a maastrichti jogi karon kétfajta képzés indult be, egyrészt a rendes, hagyományos jogi oktatás holland nyelven, amely ötvözi az angol nyelven leadott összehasonlító és európai jogot (ELS-reguláris); másrészt egy új európai és összehasonlító jogi tantervet követő angol nyelvi közvetítéssel történő oktatás (ELS-ELT).

A teljesen angol nyelvű képzésen oktatnak bevezetést a jogba, angol jogi terminológiát, magánjogot, büntetőjogot, alkotmány- és közigazgatási jogot, nemzetközi és európai jogot, jogfilozófiát és történelmet. Az oktatás, habár jog-összehasonlítási megközelítésből indul ki, nem merül ki a különbségek és azonosságok felleltározásában, hanem eset-, problémaorientált, funkcionális stílust követ. Az oktatók olyan személyek lehetnek, akik angolul oktatni, kutatni, publikálni képesek.

Hollandiában viszont akkor lehet valakiből gyakorló jogász, ha alap- és mesterképzést végez, és a tanterv alapján a szakmai grémiumok elismerik, hogy oklevele ún. *civil effect*tel bír. Lényegében ez azt jelenti, hogy a diákoknak meg kell tanulniuk a Hollandiában érvényes alkotmányjogot, közigazgatási jogot, büntetőjogot, polgári és büntető eljárási jogot.⁸⁰

80 Kornet 2012. 337.

Az angol alapképzést választó diákok a harmadik évben a *bachelor* program keretében, a *civil effect* megszerzése érdekében holland jogot is kell tanuljanak holland nyelven, és ajánlatos, hogy a mesterképzés keretében bővítsék holland jogi ismereteiket.⁸¹

Következtetésképpen elmondhatjuk, hogy a hollandok egyszerre ismerték fel az angol nyelvű képzésben a jövőt, a pénzt és saját boldogulásuknak a garanciáját, amikor elindították ezt a *bármilyen jogrendszerrel kompatibilis jog* oktatását, viszont a jogi tanulmányok röghöz kötöttsége egyelőre Hollandiában sem teszi lehetővé a látványos újítást.

XIII. Amerikai Egyesült Államok: jogi oktatás más nyelven, mint az angol – kényszer vagy pragmatizmus?

Jelenleg az angol nyelvet az Egyesült Államok 50 tagállamából csak 29-ben nyilvánították hivatalosnak, s habár nincsen egy pozitív jogi előírás, amely kötelezővé tenné a föderáció szintjén, senki nem vitatja, hogy mégis az angol a föderáció bíróságainak nyelve. Az amerikai társadalom viszont egyre gyakrabban szembe-sül azzal a ténnyel, hogy az AEÁ területén számottevő állampolgár, látogató vagy letelepedett személy nem beszéli kellőképpen az angol nyelvet, és ugyanakkor 35 437 985 személy (a lakosság 12%-a) beszéli a spanyol nyelvet.⁸²

Néhány egyetem már felismerte a több nyelven oktatott jogtudomány fontosságát, és alapképzésben részben spanyol nyelvű („Spanish for Lawyers”) oktatást nyújt: a Boston University, a Hofstra University, a Florida State University, a Northwestern University, a Pepperdine University, a Stanford University, a University of Alabama, a University of Denver, a University of New Mexico, a University of Pittsburgh, a University of Texas vagy a University of Utah. Posztgraduális képzést nyújt többek között a Seattle University School of Law, de az ún. *bar association*ok is, mint a Dallas Bar Association vagy a Colorado Bar Association. A University of Pittsburgh *German for Lawyers*, a Northwestern University és a University of Pittsburgh *French for Lawyers*, míg a Stanford University, a University of Chicago és a University of Pittsburgh már *Chinese for Lawyers* című tantárgyak oktatását is biztosítja.⁸³

Az amerikai egyetemi oktatás vezetői továbbra is tisztában vannak azzal, hogy az angol a diplomácia és nemzetközi kereskedelem világnyelve, de közben azt is felismerték, hogy más nyelvek megtanulása nélkül a világ más tájain műkö-

81 Kornet 2012. 338.

82 Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/United_States#Language

83 Strong 2014. 355.

dő fontos jogrendszerek vívmányait nem lehet megismerni és esetleg átvenni az amerikai jogrendszerbe.

Nemrég egy érdekes jogi tankönyv jelent meg az AEÁ-ban *El Derecho en Español* címmel. A szerző, Katia Fach Gómez, azoknak a jogász hallgatóknak szánta, akik jól beszélnek spanyolul, azért, hogy a jogi terminológia és eljárásjogi gyakorlat szempontjából is felkészítse őket. A könyv alkotmányjogi, szerződésjogi, bankjogi, büntetőjogi, családjogi, bevándorlásjogi, alapvető emberi jogok és nemzetközi bíraskodási és választott bíraskodási témákat tartalmaz. Érdekessége, hogy a végén olyan, Egyesült Államokban, Spanyolországban vagy Latin-Amerikában készült filmek listáját tartalmazza, amelyek jogi, pereskedési témákat dolgoznak fel. Ezen filmek megtekintése után a hallgatóknak alkalmuk van a látottakat és hallottakat a tanult anyaggal és terminológiával összevetni, és konkrét vitákba bocsátkozni a film kiértékelése során.⁸⁴

Összefoglaló: mi kell a kétnyelvű jogi felsőoktatás sikeréhez?

1. Ahhoz, hogy a kétnyelvű oktatásnak hosszú távon értelme legyen, szükség van a kisebbségi nyelv hivatalos nyelvként való elismerésére legalább regionális szinten, valamint a jogszabályok kisebbségi nyelvre fordítására. A kisebbségi nyelven való oktatás sajnos általában előtte jár az igazságszolgáltatásban engedélyezett nyelvhasználatnak. A jogászokat arra képezik ki, hogy annak a közösségnek a szolgálatban járjanak el, ahol élnek. Ha ez a közösség két- vagy többnyelvű, úgy kellene szolgálni, hogy mindenki értse a nyelvet. A kisebbségi nyelvek mellőzése megnehezíti a kisebbségekhez tartozó személyek jogi oktatáshoz való hozzáférési jogát, és alapvetően sérti a perjog egyik alapelvét, a közvetlenséget.

2. A közösség részéről megfelelő akarat és igény kell létezzen ahhoz, hogy a jogi oktatás működőképes legyen. Erre nézve konkrét példát nyújt a gallegók és katalánok esete, ugyanis egyforma törvényi háttérrel a katalánok a maximumot tudják kihozni a lehetőségekből, míg a gallegók a jogi oktatásban alig érnek el 10%-os anyanyelvhasználatot.

3. A működőképes jogi felsőoktatás igényli a megfelelő intézményekkel és illetékességekkel rendelkező területi autonómiát, mert a szervezést, finanszírozást, terminológia kidolgozását és ápolását csak ezzel a háttérrel lehet biztosítani.

4. Fontos szerepet tud játszani az anyaállami segítség, ahol igény van erre, vagy ahol létezik anyaállam (például Dél-Tirol, Erdély, Galícia, Kanada esetében létezik egy komoly tankönyv- és szakkönyv-támogatási lehetőség Ausztria, Magyarország, Portugália, Franciaország részéről). Esetleg a jövőben az EU segítségére is számíthatnak egyes kisebbségek, például felvetődött egy baszk vagy katalán

84 Fach Gómez 2014.

nyelvű Erasmus-program kérvényezése is, lévén, hogy ezek a kisebbségek több európai ország területén vannak elszórva, de nincs saját államuk.

5. Ahhoz, hogy optimálisan működjön a jogi oktatás, olyan oktatói karra van szükség, amelynek tagjai legalább három nyelven (államnyelv, kisebbségi nyelv, nemzetközi használatú nyelv) tudnak oktatni és publikálni, ezt pedig az esetek többségében csak megfelelő anyagi kompenzáció folyósításával lehet elérni, mert az állami akkreditációs hivatalok általában nem értik meg, hogy a kétnyelvű oktató nem egyszerűen két egynyelvű összege.

6. A kétnyelvű jogi oktatás versenyképességét és elismertségét állami és nemzetközi szinten nagyon nehéz megvalósítani, ha a kisebbségi nyelvnek nincs hivatalos nyelvi státusa az illető államban, és ha a kisebbségi nyelv nem nemzetközi forgalmú nyelv a globalizált világban (például a walesi egyetemeken, ahol angolul folyik az oktatás, 70 kínai diák évente 0,5 millió fontot fizet be tandíjként, és az utánuk befolyó jövedelem háromszorosa az őslakos diákok utáni bevételnek).

7. A legnagyobb veszély az ún. *European route: all looking for a short-cut*. Ezt a rövidítést mindenki az angol nyelvű oktatás bevezetésével próbálja elérni, és ahogy Rosalind Greenstein mondja, fennáll a veszély, hogy egy nyelv, egy diskurzus, egy ész és egy álom fog majd mindent uralni.⁸⁵ Mit fogunk csinálni, amikor minden jogász tökéletes angol nyelvtudással fog rendelkezni? Rá vesszük a társadalom többi tagját is, hogy ezen a nyelven érintkezzenek egymással és az igazságszolgáltatással, vagy visszatérünk az anyanyelvhez, mint az írek, a walesiek? Sokan az angolt *új latinként* emlegetik, de sajnos ma még nem remélhetjük, hogy ugyanaz lesz a sorsa, mint a latinnak.

Ma már Romániában is „illik” angolul tudni, és szinte minden iskolában intenzíven tanítják, ennek ellenére a többségiek románul, a kisebbségiek saját nyelvükön is tanulnak. Az angolt lingua francaként fogadván el, mennyivel egyszerűbb lenne csak ezt és ezen a nyelven tanulni mindent mindenkinek. Továbbá, ha a romániai magyar kisebbség esetét tanulmányozzuk, akkor megállapíthatjuk, hogy Erdélyben sajnos egyre gyakrabban találunk kétnyelvű polgárokat és egynyelvű jogászokat, míg a Székelyföldön a helyzet még rosszabb, ugyanis a polgárok többsége egynyelvű, míg a jogászok többsége másnyelvű.

Irodalom

ADAMO, S.–ARZOS, X. (ed.): Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation. 2013. *Common Market Law Review* 50/2.

ALBER, E.–PALERMO, F. 2012. Creating, Studying and Experimenting Bilingual Law in South Tyrol: Lost in Interpretation? In: Arzos, X. (ed.): *Bilingual higher*

85 Greenstein 2005.

- education in the legal context: group rights, state policies and globalisation.* Leiden–Boston.
- ARRAIZA, J.-M. 2014. Arzoz, X. (ed.): Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation. *Europäisches Journal Für Minderheitenfragen* 7/2.
- ARZOZ, X. 2012. Basque-Medium Legal Education in the Basque Country. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation.* Leiden–Boston.
- ARZOZ, X. 2012. Legal Education in Bilingual Contexts: A Conceptual, Historical and Comparative Perspective. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation.* Leiden–Boston.
- BRAËN, A. 2012. Bilingualism and Legal Education in Canada: The Classical Approach. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation.* Leiden–Boston.
- BRECKNER, W. W. 2001. The Multicultural Babeş-Bolyai University of Cluj-Napoca. *Higher Education in Europe* 26.
- CAENEGEM, W. VAN–HISCOCK, M. 2014. *The Internationalisation of Legal Education – The Future Practice of Law.* Cheltenham–Northampton 2014.
- DALGLISH, C.–EVANS, P.–LAWSON, L. 2011. *Learning in the Global Classroom – A Guide for Students in the Multicultural University.* Cheltenham–Northampton 2011.
- FÁBIÁN GY.–JAKAB A. Zs. 2015. *Bíró Gáspár Emlékkönyv. Kisebbségi identitás és önrendelkezés a globalizmusban.* Kolozsvár.
- FACH GÓMEZ, K. 2014. *El Derecho en Español: Terminología y Habilidades Jurídicas para un Ejercicio Legal Exitoso.* Austin.
- GREENSTEIN, R. 2005. Towards a Lingua Academica? (konferencia-előadás) <http://www.europaeum.org/europaeum/?q=node/328>
- HILPOLD, P. 2013. Arzoz, X. (ed.): Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation. *Europa Ethnica* 70/3–4.
- HUDON M.-È.–LECOMTEÉ, L. 2011. *Bilingualism of Supreme Court Judges.* Ottawa. <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/cei-03-e.htm>.
- HUDON, M.-È. 2011. *Bilingualism in the Federal Courts.* Ottawa. <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2011-40-e.htm>
- KORNET, N. 2012. English-Medium Legal Education in Continental Europe: Maastricht University's European Law School – Experiences and Challenges. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation.* Leiden–Boston.
- LAPONCE, J. 2006. *Loi de Babel et autres régularités des rapports entre langue et politique.* Québec
- NOGUEIRA LÓPEZ, A. 2012. Living on Borrowed Time: Bilingual Law Teaching in Galicia, or the Urgent Need to Recover Prestige. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual*

- higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.
- O'CONNELL, S. 2011. *Working Paper: Legal Education and the Irish Language*. (előadás a 2011. május 27–28-án tartott Bilingual higher Education in the Legal Context: Experiences and Challenges c. konferencián)
- PARRY, G. 2012. Bilingual Legal Scholarship in Wales: Historical and Contemporary Perspectives. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.
- PONS, E. 2012. Bilingual Higher Education in Catalonia. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.
- PURSER, L. 2000. The Bilingual University – General Reflections on its Origins, Mission, and Functioning. *Higher Education in Europe* 25/4.
- SCHMITT, N. 2012. The Swiss Paradox: Monolingual Higher Education in a Multicultural Environment. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.
- SHERIDAN, L. A. 1973. University Legal Education in Cardiff. *Cambrian Law Review* 4.
- STRONG, S. I. 2014. Review Essay – Bilingual Legal Education in the United States: An Idea Whose Time Has Come? *Journal of Legal Education* 64/2.
- SUKSI, M. 2012. The Swiss Paradox: Impelementing Linguistic Rights in Finland through Legal Education in Finnish and Swedish. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.
- VILA, F. X. 2013. Arzoz, X. (ed.): Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation. *Revista de Llengua i Dret* 59.
- WEERTS, S. 2012. Linguistic Law in Higher Education in Belgium. In: Arzoz, X. (ed.): *Bilingual higher education in the legal context: group rights, state policies and globalisation*. Leiden–Boston.